

VOORWAARTS

PvdA - BLAD, TWEEDE JAARGANG, EXTRA NUMMER, 15 JUNI 1982

*Bewaren
zie pg. 3*

EERLIJK DELEN

Dit is het ontwerp-verkiezingsprogram van de Partij van de Arbeid, voor de vervroegde verkiezingen van 8 september 1982, zoals het is vastgesteld door het Partijbestuur in de vergadering van 14 juni 1982

Voor u ligt het ontwerp-verkiezingsprogram van de Partij van de Arbeid voor de jaren 1982-1986. Dit ontwerp zal in de afdelingen besproken worden op 28 juni. De amendementen uit de afdelingen worden op hun belangrijkheid beoordeeld door intergewestelijke vergaderingen op 3 juli. Tenslotte zal het kongres op 10 juli 1982 het verkiezingsprogram definitief vaststellen.

Het nieuwe verkiezingsprogram is noodzakelijk geworden doordat het tweede kabinet Van Agt is gevallen en nieuwe verkiezingen zijn uitgeschreven op 8 september '82. Bovendien is sinds het vaststellen van het vorig verkiezingsprogram Weerwerk de sociaal-ekonomische situatie veranderd. Het partijbestuur heeft daarmee rekening willen houden. Daarom is het eerste hoofdstuk van Weerwerk "Kiezen voor werk" op basis van Weerwerk herschreven, zodat met de aktuele financieel-ekonomische gegevens en de gestegen werkloosheid rekening kon worden gehouden.

De overige hoofdstukken van Weerwerk zijn verkort weergegeven in hoofdstuk 2. Binnen het kader van het sociaal-ekonomisch beleid dat in hfdst. 1 is aangegeven zijn op verschillende beleidsterreinen de belangrijkste beleidsvoornemens vastgelegd en is de richting van het te voeren beleid duidelijk gemaakt. Het partijbestuur heeft bij onderwerpen die in het kader van de besluitvorming rond Weerwerk hoofddiskussiepunt in de partij waren zoveel mogelijk de letterlijke tekst uit Weerwerk opgenomen. Het partijbestuur heeft gekozen voor een kort program in plaats van een gedetailleerd program.

Bij de afweging van de keuze of de hoofdstukken van Weerwerk konden worden gehandhaafd, of dat

de hoofdstukken op onderdelen moesten worden geamendeerd, werd duidelijk dat alleen aktualiseren (Weerwerk werd in 1981 geschreven) een grote reeks zeer verspreide teksten zou hebben opgeleverd.

Dit zou een enigszins overzichtelijke besluitvorming in de afdelingen sterk hebben bemoeilijkt.

Vandaar dat gekozen is voor de beschreven opzet. Het partijbestuur heeft besloten in de paragraaf "Vrede en Veiligheid" de tekst over kernwapens niet samen te vatten.

Het partijbestuur heeft de tekst die het verkiezingskongres van februari 1981 heeft vastgesteld, in zijn geheel overgenomen.

De leden A. Goedmakers, B. Geugjes, T. Netelenbos, P. Reckman, F. Rottenberg en P. Smulders kunnen zich in de kongrestekst niet vinden, omdat zij van mening zijn dat Nederland al zijn kerntaken in één regeringsperiode dient af te stoten.

Ondanks de geringe hoeveelheid tijd heeft het p.b. vele deskundigen bij de discussie over dit nieuwe program kunnen betrekken. De ex-bewindsliden en kamerleden zijn samen met de partijbestuurders actief betrokken geweest bij het vervaardigen van hoofdstuk 2. Het eerste ontwerp van hoofdstuk 1 is geschreven door partijgenoot J.M. den Uyl, die daarvoor van verschillende zijden suggesties had gekregen. Over dat eerste ontwerp is uitvoerig en in verschillende vergaderingen gesproken met tegenwoordigers van de vakcentrales en met deskundigen uit de partij. Uiteindelijk heeft het partijbestuur aan de hand van een ontwerp van een kopgroep bestaande uit Den Uyl, Van Kemenade, Van den Berg, Van Velzen, Meijer en opmerkingen en

aanbevelingen van de verschillende deskundigen het voor u liggende ontwerp-verkiezingsprogram vastgesteld.

Het partijbestuur meent dat in dit program de hoofdpunten van beleid waarop van een politieke partij een standpunt wordt gevraagd zijn behandeld.

Wij hopen dat de leden hun besluitvorming ook op die hoofdzaken zullen richten. Dat zal de besluitvorming op het kongres ten goede komen en maakt het organisatorisch mogelijk de beschrijvingsbrief

voor het kongres tijdig gereed te hebben.

De sekretarissen van de afdelingen hebben een instructie ontvangen voor de administratieve verwerking van de amendementen die, naar wij hopen, gericht zullen zijn op hoofdzaken en beperkt in aantal.

Wij wensen u goede discussies en besluitvorming toe.

Het partijbestuur

A. VOORSTEL M.B.T. DE PARTIJPOLITIEKE STRATEGIE

(amendeerbaar)

1. De PvdA wil bij deze verkiezingen als centrum van progressieve machtsvorming zoveel mogelijk steun verwerven om haar program van werkloosheidsbestrijding uit te voeren.
2. Onze inzet is er op gericht de PvdA tot regeringsdeelname te brengen, in een regering met een progressief program.
3. De PvdA wil regeren op basis van doeleinden die progressieven gemeen hebben: eerlijk delen van werk en inkomen, geen doorbreking van solidariteit tussen werkenden en niet-werkenden, bescherming van de laagstbetaalden, opheffing van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, eerlijk delen tussen arm en rijk in de wereld, een einde maken aan de waanzinnige kernwapenwedloop.
4. De PvdA doet een beroep op de kiezers te voorkomen dat er een CDA/VVD-kabinet komt.
5. Ze wil in samenspraak met progressieve partijen en stromingen de progressieve inbreng in een kabinet, waaraan de PvdA deelneemt, versterken.
6. Zij wil geen partij bij voorbaat uitsluiten, maar deelname aan een kabinet met CDA en VVD tezamen is in strijd met een zo sterk mogelijke progressieve inbreng.
7. Wij vragen aan D'66 eenzelfde opstelling te kiezen.
8. Wij plaatsen de verkiezingsstrijd in het teken van een uiterste poging een rechtse meerderheid te verhoeden.
9. Wij appelleren aan personen en groepen, die de komende jaren de basis voor een meerderheid van vooruitstrevenden willen leggen.

Het partijbestuur

B. VOORSTEL M.B.T. HET AANWIJZEN LIJSTTREKKER EN PROCEDURE VAN AANWIJZEN EVENTUELE OPVOLGER

Lijsttrekker

Het partijbestuur stelt het kongres voor te bepalen dat partijgenoot J.M. den Uyl op alle kandidatenlijsten van de PvdA de eerste plaats inneemt.

Procedure opvolging

Partijgenoot Den Uyl heeft te kennen gegeven niet te willen uitsluiten dat hij tussentijds terugtreedt.

Afgesproken is, dat bij terugtreden van Den Uyl de partij de gelegenheid krijgt een uitspraak te doen over zijn opvolging als lijsttrekker bij de eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen.

Het partijbestuur stelt het kongres voor het partijbestuur op te dragen - gehoord het advies van de Tweede Kamerfractie - een procedure te ontwerpen die het kongres of de partijraad in staat stelt bij terugtreden van Den Uyl een uitspraak te doen over zijn opvolging als lijsttrekker.

Het partijbestuur

1

HOOFDSTUK EEN

Ekonomisch herstel**1.1. Inleiding**

- 1.1.1. De jaren '80 konfronteren ons met lage economische groei, toenemende maatschappelijke tegenstellingen en de dreiging van het teloorgaan van vertrouwen in het vermogen van ons democratisch stelsel om de problemen het hoofd te bieden.
- 1.1.2. Zonder een doeltreffend werkgelegenheidsbeleid zal de werkloosheid in eigen land al in het midden van de 80-er jaren het miljoen naderen.
- 1.1.3. Het leger van hen, die deelname aan het arbeidsbestel is ontzegd, groeit onrustbarend.
- 1.1.4. Economische stagnatie en slinkende werkgelegenheid dreigen ons stelsel van sociale zekerheid aan te tasten.
- 1.1.5. De onzekerheid krijgt steeds meer mensen in haar greep.
- 1.1.6. Politieke apathie en de drift tot verdediging van het eigen hachje en het belang van de eigen groep nemen hand over hand toe.
- 1.1.7. Ze dreigen de samenleving onbestuurbaar te maken en hollen het besef uit, dat alleen in solidariteit een uitweg uit de crisis kan worden gevonden.
- 1.1.8. Om deze dreigende ontwikkeling te keren zal over een breed front tegenactie moeten worden ondernomen.
- 1.1.9. Socialisten moeten de uitdaging aandraven om met kleine stappen de crisis te bestrijden en te bewijzen dat eerlijk delen van kennis, macht en inkomen ook kan in tijden van minder groei.

- 1.1.10. Een nieuw en vernieuwend beleid zal een meerjaren perspectief moeten bieden, waarin uitzicht wordt geboden op economisch herstel en terugdringing van de werkloosheid.
- 1.1.11. Alleen als we erin slagen om zichtbaar te maken dat in een meerjarenaanpak tastbare resultaten worden geboekt, kunnen we op de maatschappelijke organisaties een beroep doen om hun beleid in te passen in dat kader.
- 1.1.12. Zo'n beroep kan echter alleen maar succes hebben, als de verdeling van de noodzakelijke offers om tot sociaal-economisch herstel te komen als eerlijk ervaren wordt.
- 1.1.13. Een dergelijke aanpak lukt uitsluitend in het besef, dat de stagnatie van de economie alleen kan worden overwonnen indien er bereidheid is de nodige middelen beschikbaar te stellen en de nodige maatregelen te aanvaarden, ook als deze geruime tijd ten koste gaan van de persoonlijke vrij besteedbare inkomens en het niveau van de kollektieve voorzieningen.
- 1.1.14. Dat betekent offers voor iedereen, maar dan wel naar draagkracht.
- 1.1.15. De PvdA gaat uit van het recht van iedereen op werk, inkomen en sociale zekerheid.
- 1.1.16. Ze verwerpt te enen male een opsplitsing van de samenleving tussen een werkende en een van deelneming aan het arbeidsproces uitgesloten klasse.
- 1.1.17. Ze trekt de konklusie dat het gelijke recht van een ieder, vrouw en man, jongere en oudere, op werk en inkomen een rigoureuze herverdeling van

- werk (en inkomen) noodzakelijk maakt.
- 1.1.18. Ze aanvaardt bezuinigingen niet als doel op zichzelf, maar als een goed te richten middel in het kader van een selectieve economische ontwikkeling.
- 1.1.19. Ze aanvaardt dat op de weg naar economisch herstel in de komende jaren de offers hoog en de resultaten niet onmiddellijk zichtbaar zijn.
- 1.1.20. Ze weigert zich voor een aantal jaren neer te leggen bij een aanvaarding van de huidige werkloosheid.
- 1.1.21. Ze hanteert een rechtvaardige lastenverdeling als volstreekte voorwaarde.
- 1.1.22. We willen ingrijpende maatregelen zowel naar de overheidsuitgaven als naar individuele inkomens niet uit de weg gaan, mits de samenhang met de centrale beleidskeuzes, eerlijk delen van werk, inkomen en zeggenschap, duidelijk is.
- 1.1.23. Dat kan en moet de basis vormen van een gezamenlijke krachtsinspanning, die haar uitdrukking vindt in een sociaal kontrakt voor meer jaren.
- 1.1.24. Het beleid tegen de dreigende toename van de werkloosheid dient zich ten minste op drie fronten toe te spitzen:
- a. bevordering van selectieve economische groei;
 - b. herstel van werkgelegenheid;
 - c. herverdeling van beschikbare arbeid.

1.2. Herstel selectieve economische ontwikkeling en werkgelegenheid

- 1.2.1.1. We kiezen voor een sociaal economisch beleid, waarbij activiteiten van overheid, werkgevers en werknemers en een samenhangende en controleerbare wijze gericht zijn op economisch herstel en volledige en volwaardige werkgelegenheid en waarbij deze voldoen aan de randvoorwaarden van de selectieve groei.
- 1.2.1.2. Dat betekent niet alleen, dat parlement en regering na discussie in de samenleving de richting van een wenselijke ontwikkeling vaststellen, maar vooral ook dat het bedrijfsleven binnen randvoorwaarden zich vrij kan ontwikkelen en dat de overheid allereerst zorgt voor ordening in eigen huis en voor coördinatie van het eigen beleid.
- 1.2.1.3. Voor economisch herstel is het nodig dat ondernemingen in staat zijn op

konkurrerende wijze kwalitatief hoogwaardige goederen en diensten te produceren en af te zetten.

- 1.2.1.4. Daartoe is onder de huidige omstandigheden matiging van de produktiekosten, dus de kosten van arbeid, kapitaal, energie en kollektieve lasten, geboden.
- 1.2.1.5. Kostenmatiging zal echter konsekwent gepaard moeten gaan met een beleid dat binnen- en buitenlandse afzetmogelijkheden schept.
- 1.2.1.6. Zowel het makro- als het specifiek gerichte, economisch beleid dienen daaraan uitdrukking te geven.
- 1.2.1.7. Een eenzijdig beleid van kostenbeheersing leidt gemakkelijk tot een neerwaartse spiraal met afnemende van de groei en stijging van de werkloosheid.
- 1.2.1.8. Kostenbeheersing en beperking van consumptie moet gepaard gaan met verhoging van investeringen door particuliere bedrijven of overheid.

- 1.2.2.1. Het voeren van beleid moet de technologische vernieuwing van het bedrijfsleven bevorderen in het kader van een werkgelegenheidsprogramma.
- 1.2.2.2. Vermindering van werkgelegenheid in vele bedrijven door automatisering is onvermijdelijk, maar moet gepaard gaan met het scheppen van werkgelegenheid elders.

- 1.2.3.1. De stagnatie van de economische ontwikkeling is een internationaal verschijnsel.
- 1.2.3.2. Ze dreigt versterkt te worden door het beleid van vele landen om de eigen problemen ten koste van andere landen te beperken.
- 1.2.3.3. Elk land wacht op de groei-impulsen, die van andere landen moeten komen.
- 1.2.3.4. Van die neerwaartse spiraal is de Derde Wereld het eerste slachtoffer.
- 1.2.3.5. Nederland zal zich tot taak moeten rekenen om in alle internationale fora (EEG, IMF, OESO, Wereldbank) het bevorderen van selectieve economische groei te bepleiten vooral ten gunste van de ontwikkeling van de armste landen.
- 1.2.3.6. De geloofwaardigheid van dat Nederlandse pleidooi zal moeten blijken uit

- het handhaven van onze internationale hulp en het daadwerkelijk bestrijden van het protektionisme ten koste van de armere landen.
- 1.2.3.7. In Europees verband is een bestedingsimpuls gericht op verhoging van de investeringen van rond 1% van het gezamenlijke nationale inkomen gewenst.
- 1.2.3.8. De Europese landen dienen te blijven ijveren voor een verlaging van internationale rentetarieven, vooral van die in de VS.
- 1.2.4.1. Herstel van de economische ontwikkeling vraagt dus om een meersporenbeleid.
- 1.2.4.2. Het vergt evenzeer een lang volgehouden beperking van arbeidskosten, als een beperking van de kosten van kapitaal (vermogen) en energie.
- 1.2.4.3. Het vraagt een verschuiving van consumptie naar investeringen en een gerichte, selectieve bevordering van nieuwe bedrijvigheid.
- 1.2.4.4. Herstel van de winstgevendheid van activiteiten in de marktsector is daartoe even onmisbaar als herstel van het eigen vermogen van bedrijven.
- 1.2.4.5. Dit dient gepaard te gaan met meer controle en zeggenschap van werknemers binnen de bedrijven inzake investeringen en werkgelegenheidsbeleid.
- 1.2.4.6. Op deze wijze kunnen nieuwe arbeidsplaatsen tot stand komen en wordt de economische basis gelegd voor herverdeling van arbeid.
- 1.2.4.7. Uitbreiding van werkgelegenheid kan niet alleen worden verwacht van de groei van de export, maar is in sterke mate afhankelijk van het niveau van de binnenlandse bestedingen en van de herverdeling van werk.
- 1.2.4.8. Daarbij komt dat inkomensmatiging ook geboden is om de financiering van de kollektieve sektor mogelijk te maken.
- 1.2.4.9. De beperkingen van de lonen, die hieruit voortvloeien, zijn alleen aanvaardbaar als ze leiden tot harde afspraken tussen overheid, werkgevers en werknemers over het gebruik van de ruimte, die door deze loonbeheersing ontstaat, en over het behoud van de netto-netto koppeling.
- 1.2.4.10. Economische ontwikkeling vergt dus een onderling op elkaar afgestemd samenstel van maatregelen.
- 1.2.4.11. Investeringsstimulering is één schakel; beperking van de kosten van kapitaal, arbeid en energie een tweede; gericht werkgelegenheidsbeleid een derde.
- 1.2.5.1. Binnen Nederland is het van groot belang om te voorkomen, dat het inzakken van de totale bestedingen de neerwaartse spiraal versterkt.
- 1.2.5.2. De noodzakelijke beperking van de consumptie dient gepaard te gaan met nieuwe investeringen.
- 1.2.5.3. Zolang dat in de partikuliere sektor onvoldoende het geval is, dienen extra overheidsinvesteringen dit gat te vullen.
- 1.2.5.4. Het gaat daarbij vooral om investeringen op het gebied van nieuwe economische activiteiten, bouwnijverheid, energiebesparing, milieu, openbaar vervoer en infrastructuur.
- 1.2.5.5. Die hebben een rechtstreeks effect op dat deel van de marktsector, dat vooral op binnenlandse afzet is aangewezen.
- 1.2.5.6. Omdat op overheidsinvesteringen niet of nauwelijks bezuinigd mag worden zijn de mogelijkheden om op korte termijn het financieringstekort te verlagen, beperkt.
- 1.2.6.1. Het terugdringen van het financieringstekort van de overheid door ombuigingen op de kollektieve uitgaven is een middel tot herstel van groei en werkgelegenheid en geen doel op zich.
- 1.2.6.2. Het financieringstekort is beheersbaar zodra enige economische groei wordt verwezenlijkt.
- 1.2.6.3. Maatregelen tot beperking van het tekort mogen daarom de groei niet wezenlijk aantasten.
- 1.2.6.4. Als de groei mede door kostenbeheersing doeltreffend wordt bevorderd mag de tijd die is voorzien voor de vermindering van het tekort, worden verlengd.
- 1.2.7.1. Aard en omvang van de ombuigingen moeten passen in een meerjarenka-

- der, dat voor de overheidsfinanciën een terugkeer betekent naar een trendmatig begrotingsbeleid.
- 1.2.7.2. Daarmee wordt een ad-hoc-bezuinigingsbeleid overbodig.
- 1.2.7.3. Bij de ombuigingen zal allereerst bekeken moeten worden of de huidige kollektieve bestedingen wel altijd even doelmatig gebruikt worden en of ze ten goede komen aan groepen, waarvoor ze eigenlijk bedoeld waren.
- 1.2.7.4. Onderzoeken wijzen erop, dat het profijt van sommige overheidsvoorzieningen vaak toevalt aan mensen, van wie zeer wel een eigen bijdrage in de geleverde voorzieningen kan worden gevraagd.
- 1.2.7.5. Mede gelet op het feit dat het profijt van verschillende voorzieningen zeer ongelijk over de onderscheiden inkomensgroepen is verdeeld, is het alleszins redelijk om, waar dat eenvoudig kan, voor het gebruik van dergelijke voorzieningen een, naar draagkracht variërende, eigen bijdrage te vragen.
- 1.2.7.6. Daarbij dient te worden verzekerd dat geen drempel wordt opgeworpen voor het gebruik van dergelijke voorzieningen door de laagste inkomensgroepen en dat maatschappelijk ongewenste effecten ten gevolge daarvan worden voorkomen.
- 1.2.7.7. Voor voorzieningen, waarvan het gebruik bij wet is verplicht, dient geen eigen bijdrage te worden gevraagd.
- 1.2.8.1. Nieuwe wetgeving zal de voortgang van het democratiseringsproces in het bedrijfsleven krachtig moeten stimuleren.
- 1.2.8.2. Nodig is dat
- a. vakbondswerk binnen het bedrijf onbelemmerd kan worden uitgebouwd;
 - b. de positie en bevoegdheden van de ondernemingsraad worden versterkt, en
 - c. de werknemers het recht krijgen ten minste evenveel kommissarissen te benoemen als de aandeelhouders.
- 1.2.8.3. Deze kommissarissen zijn verplicht tot het informeren van, en communicatie met de ondernemingsraad en vakbonden, waarin zij zelf geen functie (meer) vervullen.
- 1.2.8.4. Ondernemingsraden en vakbonden worden in het overleg betrokken ten aanzien van afspraken met ondernemingen en bedrijfstakken over indus-

triële vernieuwing, herstructurering van bedrijfstakken en over financiering van investeringen.

- 1.2.9.1. Het werkgelegenheidsplan wordt uitgebouwd tot een meerjarenprogram voor de werkgelegenheid dat bindend is voor de overheidssector en indicatief voor de marktsector.
- 1.2.9.2. Het bundelt de maatregelen van verschillende departementen, die gevolgen hebben voor de werkgelegenheid en stemt de maatregelen van de overheid en het gedrag van ondernemingen op elkaar af.
- 1.2.10.1. Het werkgelegenheidsbeleid hanteert, naast de hiervoor al genoemde investeringen en de maatregelen in de kwartaire sector, de volgende instrumenten:
- a. een doelmatige selectievere aanwending van overheidsmiddelen tot steun en stimulering van het bedrijfsleven;
 - b. een zodanige beïnvloeding van de kapitaalsvoorziening, dat de financiële structuur van het bedrijfsleven wordt versterkt;
 - c. de ontwikkeling van nieuwe industriële projecten;
 - d. scholing en herscholing van arbeid ter verbetering van het functioneren van de arbeidsmarkt;
 - e. het onder bepaalde voorwaarden terugploegen van uitkeringsgelden ter bevordering van (tijdelijke) werkgelegenheid en ter tijdelijk medefinanciering van arbeidstijdverkorting en het jeugdwerkplan.
 - f. prioriteit wordt gegeven aan de uitvoering van het Jeugdwerkplan, m.n. aan Kort Middelbaar Beroepsonderwijs, Werkgelegenheids Verruimende Maatregelen en verbetering van de Experimentele Regeling Arbeidsprojecten Jeugdige Werklozen.
- 1.2.11.1. De ca. 15 miljard gulden, die thans in enigerlei vorm als steun naar het bedrijfsleven gaat, dient herschikt te worden.
- 1.2.11.2. In het woud van subsidieregels moet enerzijds drastisch worden gekapt,

- terwijl anderzijds voor grote investeringen een projektmatige aanpak de voorkeur verdient.
- 1.2.11.3. De grote afhankelijkheid van vele bedrijven van duur vreemd vermogen moet worden verminderd.
 - 1.2.11.4. Institutionele beleggers moeten ertoe worden gebracht om, veel meer dan tot nu toe, risicodragend vermogen te verschaffen.
 - 1.2.11.5. Indien dit op basis van afspraken onvoldoende effect heeft, kan regelgeving niet achterwege blijven.
 - 1.2.11.6. Bij het beleid gericht op de marktsector dient meer dan tot nu toe de aandacht gericht te zijn op de groeimogelijkheden van kleine en middelgrote ondernemingen, terwijl tevens de startkondities voor nieuwe initiatieven verbeterd dienen te worden.
 - 1.2.11.7. Het gaat hierbij niet alleen om financiële steun, maar vooral om het beschikbaar stellen van kennis en ervaring.
 - 1.2.11.8. Hier ligt ook een belangrijke taak voor de regionale ontwikkelingsmaatschappijen.
 - 1.2.11.9. In het overheidsaankopenbeleid moet meer dan thans rekening worden gehouden met kansen voor de lokale industrie.
 - 1.2.11.10. De wet op de investeringsrekening wordt zodanig herzien, dat de toepassing wordt beperkt tot gevallen, waarin toekenning van de premies essentieel is voor het tot stand brengen van de investeringen en de uitvoering simpeler wordt.
 - 1.2.11.11. De NEHEM wordt omgevormd tot een ontwikkelingsmaatschappij onder verantwoordelijkheid van de overheid.
 - 1.2.11.12. Deze verschaft hulp bij de voorbereiding van het sektorbeleid.
 - 1.2.11.13. Er komt een wet op het sektorbeleid, die in elk geval regelt:
 - a. - de verplichting van werkgevers en overheid om de noodzakelijk informatie te verschaffen voor het te voeren sektorbeleid.
 - b. - een gelijkwaardig medebeslissingsrecht van de vakbeweging over de sektorontwikkeling.
 - c. - de wijze waarop sektorplannen bindend worden gemaakt voor de bedrijven van de sectoren.
 - d. - de overheid neemt het initiatief tot experimenten voor het sektorbeleid in de bouw en energie.

- 1.2.12.1. Onderdeel van het werkgelegenheidsprogramma zal een industrie- en exportstrategie zijn, die zowel gericht wordt op de ontwikkeling en productie van nieuwe produkten en productieprocessen en het scheppen van nieuwe afzetmogelijkheden als op het versterken van bestaande perspectief biedende activiteiten.
- 1.2.13.1. Het verschaffen van krediet en risicodragend vermogen voor rekening en risico van de overheid wordt waar nodig uitgebreid en geplaatst in het kader van de industrie en exportstrategie.
- 1.2.13.2. In de Nationale Investeringsbank en de Maatschappij voor Industriële Projecten dient de staat een overwegend belang te hebben.
- 1.2.13.3. Zij gaan een samenwerkingsverband aan, waarbij hun werkwijze en taken goed op elkaar worden afgestemd.
- 1.2.13.4. Zij zullen met name de financiering van het industriebeleid verzorgen.
- 1.2.13.5. Ter versterking van de concurrentie op de kapitaalmarkt, met als doel een betere behandeling van spaarders, verzekeren en kredietnemers, wordt een Postbank en een staatsverzekeringsmaatschappij opgericht.
- 1.2.14.1. Indien voor risico en/of rekening van de staat vermogen ter beschikking wordt gesteld, dienen er afspraken met de vakbeweging te worden gemaakt met name met betrekking tot de werkgelegenheidsaspecten, arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden.
- 1.2.14.2. Met grotere bedrijven kan de overheid in dit kader meerjarige planningsovereenkomsten afsluiten over research- en investeringsbeleid.
- 1.2.15.1. Plannen van mensen om een eigen bedrijf te beginnen, een bestaand bedrijf gezamenlijk over te nemen of een produktiekoöperatie op te richten worden actief gesteund.
- 1.2.15.2. Naast de mogelijkheden tot verschaffing van startkapitaal voor dergelijke plannen worden er voorzieningen getroffen om risico's van onevenredige

inkomensderving als gevolg van mislukking uit te sluiten.

1.2.16.1. Aard en omvang van de investeringen uit aardgasbaten door oliemaatschappijen worden kontraktueel vastgelegd en/of wordt het staatsaandeel in de aardgasbaten verhoogd om te worden gebruikt voor investeringen.

1.2.17.1. Aan energie-intensieve bedrijven, die doeltreffende besparingsmogelijkheden hebben getroffen, worden met het buitenland vergelijkbare energieprijzen in rekening gebracht.

1.2.17.2. Voorts dient, ook gelet op de prijsdaling van de olie, vooral met eventuele verhoging van de kleinverbruikersprijs van aardgas terughoudendheid te worden betracht.

1.3. Hervreiding van arbeid

1.3.1.1. Geleidelijk herstel van de economische groei is op zich volstrekt onvolgende om de groeiende werkloosheid het hoofd te bieden.

1.3.1.2. Daarmee wordt de realisering van een programpunt dringend, dat de PvdA al veel langer vanuit het emancipatiemotief naar voren brengt: hervreiding via de individuele arbeidstijdverkorting in principe per dag.

1.3.1.3. Alleen door hervreiding van werk is het tij te keren, dat anders de werkloosheid tot ongekenne hoogte opstuwt.

1.3.1.4. Er dienen zoveel wettelijke voorwaarden rondom de arbeidstijdverkorting te komen als meerjarenovereenkomsten met werkgevers en werknemers op centraal niveau.

1.3.1.5. Per bedrijf of bedrijfstak ligt de situatie zeer verschillend.

1.3.1.6. Ter voorbereiding van een invoering van arbeidstijdverkorting bevordert de overheid gevarieerde experimenten in uiteenlopende bedrijfstakken en stelt hiertoe zonodig in een overgangsfase subsidies beschikbaar.

1.3.1.7. De overheid neemt een voorbeeldfunctie in bij arbeidstijdverkorting.

1.3.2.1. Arbeidstijdverkorting dient volgens

centraal overeen te komen richtlijnen per bedrijf en per bedrijfstak via CAO-overleg te worden gerealiseerd.

1.3.2.2. Behoud en in sommige gevallen verlenging van de bedrijfstijd (produktie, resp. openingstijd) kan de kosten van arbeidstijdverkorting verminderen.

1.3.2.3. Arbeidstijdverkorting dient omgeven te zijn met waarborgen, dat ze gepaard gaat met een min of meer evenredige inschakeling van meer werkenden in bedrijf, dienst of instelling.

1.3.2.4. Arbeidstijdverkorting dient zoveel mogelijk gelijk op te gaan in bedrijven en bij de overheid.

1.3.2.5. Van de kollektieve sektor kan een voorbeeldwerking uitgaan.

1.3.2.6. Een kortere arbeidsduur zal met name bij toetreding van nieuwkomers tot het arbeidsbestel bevorderd moeten worden.

1.3.3.1. Arbeidstijdverkorting per werkende gaat noodzakelijkerwijs gepaard met een zekere inkomensdaling per werkende.

1.3.3.2. Daar staat voor de werkende een toename in vrije tijd tegenover, terwijl het voor de werkloze betekent meer mogelijkheden tot werken en daarmee inkomensverbetering.

1.3.3.3. Het resultaat is dus een gelijkere verdeling van werk, inkomen en vrij beschikbare tijd per individu.

1.3.3.4. Inkomensgevolgen kunnen worden beperkt door produktiviteitsstijgingen en overgangsregelingen.

1.3.3.5. Huishoudens met één minimum-inkomen, die als gevolg van arbeidstijdverkorting onder het sociale minimum zouden komen, kunnen dan aanspraak maken op een inkomensaanvulling tot het sociale minimum.

1.3.4.1. Om de betaalde arbeid eerlijk te verdel en om het ieder mens mogelijk te maken betaalde arbeid thuis en buitenshuis te combineren, wordt een samenhangend pakket van maatregelen getroffen.

1.3.4.2. Dat pakket heeft betrekking op:

- een taakstelling t.a.v. beperking van de arbeidsduur bij een volledige werkweek;

- een bepaling omtrent de gewenste

- ontwikkeling van de bedrijfstijd;
recht op deeltijdarbeid voor werknemers en een regeling van een gelijkwaardige rechtspositie;
 - bevoegdheden van de OR t.a.v. naleving van de wet en decentrale invulling van de arbeidsverdelende maatregelen;
 - werkgelegenheidsoverleg over de arbeidsverdelende maatregelen in het kader van het arbeidsvoorwaardenbeleid.
- 1.3.4.3. Een dergelijk beleid moet uitmonden in een wettelijke regeling van de arbeidsduur.
- 1.3.4.4. Een dergelijke regeling moet uiteraard decentraal ingevuld en uitgevoerd worden.
- 1.3.4.5. Via werkgelegenheidsoverleg moeten vakbeweging en werkgevers concreet werk maken van de herverdelende maatregelen.
- 1.3.4.6. In het vervolg op het werkgelegenheidsplan zullen de eerste contouren van de regeling reeds aangegeven moeten worden inclusief een taakstelling t.a.v. de gemiddelde arbeidsduur per werkende voor de komende vier jaar.
- 1.3.5.1. Herverdeling van beschikbare werkgelegenheid maakt het mogelijk dat iedereen aanspraak krijgt op inkomen of arbeid en ieder deel heeft aan de gewenste welvaartsontwikkeling.
- 1.3.5.2. In beginsel kan door herverdeling van werk inschakeling van ieder, die werken kan, plaatsvinden.
- 1.3.5.3. Daarbij is te denken aan een gemiddelde arbeidstijdverkortung per werkende in 1986 van gemiddeld 1 uur per dag.
- 1.3.5.4. Op deze wijze kan de doelstelling van een volledige en volwaardige werkgelegenheid opnieuw inhoud krijgen, ook bij het verwachtbare sterk stijgende arbeidsaanbod.
- 1.3.5.5. Alleen ook op deze wijze kan het doel van het wetsontwerp op de arbeid van gehandicapten worden bereikt.
- 1.3.5.6. De uitvoering van deze taakstelling vergt een nog amper overzienbare inspanning van vakbonden, werkgevers en overheid.
- 1.3.5.7. Geënt op het geschetste economisch herstelbeleid is hierin de kans gegeven op een substantiële terugdringing van

de werkloosheid en op de inschakeling van honderdduizenden vrouwen in het arbeidsproces.

4. **Inkomensbeleid**

- 1.4.1.1. De aanhoudend zwakke economische ontwikkeling, en de wil om meer mensen werk te bieden, maakt een matiging van de inkomensontwikkeling noodzakelijk.
- 1.4.1.2. Een spoedige totstandkoming van een Raamwet op de Inkomensvorming is gewenst.
- 1.4.1.3. Vaststelling door de overheid van de loonontwikkeling wordt alleen mogelijk, als er ook een doeltreffende beperking van andere inkomens en als binnen de loonsom een rechtvaardiger verdeling plaatsvindt en als de inkomensontwikkeling wordt gekoppeld aan investeringsafspraken en werkgelegenheidseffekten.
- 1.4.1.4. De ontwikkeling van de arbeidskosten dient binnen de produktiviteitsontwikkeling te blijven, zodat er ruimte ontstaat voor de omzetting van produktiviteitsgroei in werkgelegenheid.
- 1.4.1.5. Tussen werkgevers, werknemers en overheid moet worden onderhandeld over een gehele of gedeeltelijke vervanging van de koopkrachtbescherming die de prijskompensatie biedt, door belastingverlaging.
- 1.4.1.6. Dergelijke overeenkomsten dienen deel uit te maken van een sociaal kontrakt, waarin werkgevers zich verplichten hun investeringen controleerbaar te maken en mee te werken aan herverdeling van werk, terwijl de werknemers een koopkrachtoffer aanvaarden en de overheid het behoud van de netto-netto koppeling in de sociale zekerheid waarborgt.
- 1.4.1.7. Er wordt gestreefd naar een meerjarig sociaal kontrakt, dat decentraal nader ingevuld wordt.
- 1.4.1.8. De mogelijkheid om op grote schaal overeenkomsten te sluiten over investeringsloon, wordt bevorderd.
- 1.4.1.9. Investeringsloon gaat gepaard met medezeggenschap van de werknemers, ook over het gebruik.
- 1.4.2.1. De ruimte voor verdergaande inko-

- mensnivellering is beperkt, met name tussen het niveau van minimum en anderhalf keer modaal.
- 1.4.2.2. Differentiatie in inkomensontwikkeling tussen de verschillende categorieën werknemers (vuil en zwaar werk, vakmanschap etc.) is nog wel mogelijk, en zelfs gewenst gezien de verhoudingen op de arbeidsmarkt.
- 1.4.2.3. Uit oogpunt van een rechtvaardige inkomensverdeling is een verdergaande beperking van de hoogste inkomens nog steeds noodzakelijk.
- 1.4.2.4. Daarbij geldt voor ons de norm van driemaal het netto minimumloon als individuele netto maximum inkomen.
- 1.4.2.5. Voor vrije beroepen dient op korte termijn het norminkomen te worden gerealiseerd.
- 1.4.2.6. Het vakantiegeld dient te worden uitgekeerd in een voor iedereen gelijk bruto bedrag.
- 1.4.2.7. De verhouding in de inkomensontwikkeling voor de minima ten opzichte van de hoogste inkomens is voor de PvdA van grote betekenis.
- 1.4.2.8. De inkomenspositie van de minima wordt zo goed mogelijk beschermd.
- 1.4.2.9. Een koopkrachtdaling voor de minima ten opzichte van de hoogste inkomens oplopend van 1% tot ten minste 4% wordt gerechtvaardigd geacht.
- 1.4.2.10. Indien in het totale sociaal- economische beleid bij arbeidstijdverkortung blijkt dat het bestedingsniveau van de minima dreigt te dalen is dit alleen te rechtvaardigen wanneer de inkomensachteruitgang van de hoogste inkomens naar verhouding groter is en indien de koopkracht voor een huishouden, bestaande uit één of meer personen, met één minimum, via aanvullende maatregelen beschermd wordt.
- 1.4.3.1. De voor ambtenaren en trendvolgers beschikbare loonruimte wordt, in het kader van de gelijke behandeling, afgestemd op de loonruimte in het particuliere bedrijfsleven.
- 1.4.3.2. In zo vrij mogelijke onderhandelingen wordt bepaald, hoe deze ruimte zal worden gebruikt voor inkomensontwikkeling, dan wel voor arbeidstijdverkortung, werkgelegenheid of investeringen.
- 1.4.3.3. Langs deze weg kunnen werkgevers en werknemers in de kollektieve sektor

een voorbeeldfunctie vervullen bij het stimuleren van herverdeling van werk en het scheppen van extra arbeidsplaatsen.

- 1.4.3.4. Een gelijke behandeling brengt voorts met zich mee, dat de sociale zekerheid en de arbeidsvoorwaarden van ambtenaren in de pas lopen met de voor andere werknemers geldende voorzieningen, en dat binnen het overheidsperoneel de arbeidsvoorwaarden worden geharmoniseerd.
- 1.4.3.5. Tegelijk wordt zeggenschap van werknemers in de kollektieve sektor vergroot door de invoering van meer gelijkwaardige onderhandelingen, opheffing van het stakingsverbod van ambtenaren en invoering van de dienstkommissie nieuwe stijl.
- 1.4.4.1. Een grondige diskussie over de grondslagen van de sociale zekerheid is noodzakelijk.
- 1.4.4.2. Het stelsel is verbrokken; mannen en vrouwen hebben ongelijke rechten en de uitgaven voor sociale zekerheid nemen hand over hand toe.
- 1.4.4.3. De Partij van de Arbeid wil deze diskussie met volle inzet ingaan.
- 1.4.4.4. Uitgangspunt is voor de PvdA, dat het stelsel zekerheid moet bieden tegen (plotseling)inkomensverlies door bijvoorbeeld werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en ouderdom.
- 1.4.4.5. In de werknemersverzekeringen dient het verzekeringskarakter behouden te blijven.
- 1.4.4.6. Anti-kumulatiebepalingen in deze verzekeringen zijn dan ook ongewenst, ondermeer vanwege de strijdigheid met herverdeling van arbeid.
- 1.4.4.7. Deze zekerheid is van groot belang voor individuele werknemers; zij moeten gevrijwaard zijn van een al te grote plotselinge of snelle inkomensachteruitgang.
- 1.4.4.8. Tegelijk is een voldoende hoog uitkeringsniveau van grote economische betekenis.
- 1.4.4.9. (Kontinuiteit van de bestedingen, aangaan van persoonlijke risico's, werking van de arbeidsmarkt, solidariteit en risicomijding bij aannamebeleid).
- 1.4.5.1. Uit het oogpunt van rechtvaardigheid

- en van kostenbeheersing wordt de aanspraak die actieve werknemers hebben op een blijvend hoge uitkering bij arbeidsongeschiktheid mede gereleerd aan de duur van het arbeidsverleden en meer afgestemd op de normen die gelden voor langdurig werklozen.
- 1.4.5.2. In samenhang met de arbeidsongeschiktheidswetgeving moet de Wet Arbeid Gehandicapte Werknemers met spoed van kracht worden.
- 1.4.5.3. Voor zover de duur van het arbeidsverleden een rol speelt bij de bepaling van het recht op het niveau van een uitkering, zal onbetaalde arbeid, zoals de verzorging van kinderen, in de toekomst mee in aanmerking genomen moeten worden.
- 1.4.6.1. Een belangrijk uitgangspunt voor het inkomens-en sociale zekerheidsbeleid is het streven naar economische zelfstandigheid van individuen.
- 1.4.6.2. Daarvoor is het noodzakelijk dat vrouwen en mannen gelijke rechten hebben en dat zij elk zelfstandige uitkeringsrechten hebben met als bodem een individueel sociaal minimum.
- 1.4.7.1. In het sociale verzekeringsstelsel moet rekening gehouden worden met de draagkracht.
- 1.4.7.2. De hogere inkomens behoren de zwaarste lasten te dragen.
- 1.4.7.3. Het uitkeringspercentage van een loondervingsuitkering mag enigszins afnemen naarmate het inkomen hoger is.
- 1.4.7.4. Het stelsel moet voldoende zekerheid bieden aan de laagste inkomens.
- 1.4.7.5. Zolang economische zelfstandigheid van mannen en vrouwen feitelijk nog niet gerealiseerd is, is het noodzakelijk dat door een aanvullende voorziening op een individuele uitkering ook dan het sociale minimum per huishouding gegarandeerd is.
- 1.4.7.6. Dit sociale minimum blijft gelijk aan het netto minimumloon voor de nu geldende volledige werktijd.
- 1.4.7.7. De netto-netto koppeling blijft in stand.
- 1.4.8.1. De sociale lasten ten gevolge van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid moeten vooral worden beperkt door intensivering van het beleid ter verbetering van de arbeidsomstandigheden.
- 1.4.8.2. Werknemersinitiatieven op dit terrein zullen door de Arbeidsinspectie en door te subsidiëren advies-instellingen krachtig worden gesteund.
- 1.4.8.3. De wettelijke minimum-normen betreffende gezondheidschadende arbeidsomstandigheden worden systematisch verscherpt, de Arbo-wet wordt versneld ingevoerd.
- 1.4.9.1. De PvdA heeft als uitgangspunt een parallelle inkomensontwikkeling van actieven en niet-actieven.
- 1.4.9.2. Dit houdt in dat de uitkeringen telkens worden aangepast aan de ontwikkeling van de lonen.
- 1.4.9.3. De elementen die het huidige aanpassingsmechanisme bepalen moeten opnieuw op hun juistheid beoordeeld worden.
- 1.4.9.4. De inkomenseffekten van arbeidstijdverkortingen zullen ook in de ontwikkeling van de uitkeringen door moeten werken.
- 1.4.9.5. Uit het oogpunt van lastenverdeling vindt de Partij van de Arbeid verhoging van de premiegrenzen van de volksverzekeringen gewenst.
- 1.4.9.6. Tegelijk moet de aftrekbaarheid van de sociale premies volksverzekeringen worden beperkt.
- 1.4.9.7. Voorzover daaruit ongewenste inkomenseffekten voortkomen - met name ook voor de lagere inkomens - zullen deze gecompenseerd worden.
- 1.4.9.8. De premietoeslag moet zowel uit de lonen als uitkeringen bestaan.
- 1.4.9.9. Dit houdt in dat ook op alle uitkeringen premies ingehouden moeten worden.
- 1.4.10.1. Mogelijkheden voor uitkeringsgerechtigden om arbeid te verrichten worden verruimd en helder geregeld.
- 1.4.11.1. De kinderbijslag wordt met spoed en tegelijk afgestemd op het inkomen van de verzorgers, en de leeftijd van de

kinderen, waarbij de rangorde van de kinderen geen rol meer speelt.

- 1.4.12.1. Er komt een nationale pensioenvoorziening waarmee pensioenbreuk uitgesloten is.
- 1.4.12.2. Uitgangspunt is dat de pensioenuitkering op het zogenaamde dienstjarenbeginsel is gebaseerd.
- 1.4.12.3. Het wordt nader op de praktische konsekwenties en invulling bezien.
- 1.4.12.4. De verplichte pensioenpremie wordt geheven tot een nader te bepalen inkomensniveau.
- 1.4.12.5. De maximumhoogte van het pensioen wordt op dat niveau afgestemd.

- 1.4.13.1. Het belastingstelsel moet zodanig herzien worden dat mannen en vrouwen een gelijke belastingplicht hebben.
- 1.4.13.2. Het principe van belastingheffing naar draagkracht is daarbij bepalend; dit geldt voor elke bron van persoonlijk inkomen, waaronder zowel lonen als uitkeringen.
- 1.4.13.3. Herziening van het belastingstelsel is dringend geboden.
- 1.4.13.4. Structuur, omvang en aantal aftrekposten moeten binnen de grenzen van een redelijke draagkrachtbenadering worden herzien.
- 1.4.13.5. Waar mogelijk dienen vereenvoudigingen in de heffing te worden gebracht.
- 1.4.13.6. Voorzover één en ander kan leiden tot tariefswijzigingen in de sfeer van de directe en eventueel de indirecte belastingen, dienen deze ingepast te zijn in het totale inkomensbeeld.
- 1.4.13.7. Het inkomensbegrip dient te worden gezien zodanig dat sommige inkomensbronnen in de heffing worden betrokken en andere bijzondere bijstandsuitkeringen en huursubsidies bijvoorbeeld juist niet meer.
- 1.4.13.8. Inmiddels dient de reparatiewetgeving op het gebied van de inkomsten- en vennootschapsbelasting met kracht te worden voortgezet.
- 1.4.13.9. In de inkomstenbelasting wordt rekening gehouden met het aantal inkomensontvangers dat in een huishouden aanwezig is, zonder dat voor lagere inkomens een drempel voor toetreding tot de arbeidsmarkt wordt opgevoerd.

- 1.4.13.10. Bescheiden neveninkomsten (uit bijbaantje, kamerverhuur of spaargelden) worden tot een hoger bedrag dan nu vrijgesteld.

- 1.4.14.1. Door een gebundelde aanpak wordt de fraude op het gebied van belastingen, premies e.d. actief bestreden.
- 1.4.14.2. Dat vergt een betere uitrusting van de betrokken diensten t.b.v. de controle en herziening van de wetgeving.

5. Publieke financiën

- 1.5.1.1. Het financieringstekort van de overheid is thans zeer omvangrijk.
- 1.5.1.2. Een aanzienlijk extra beslag op de publieke financiën zal in de komende jaren bij ongewijzigd beleid ontstaan alleen al uit hoofde van rentelasten en sociale zekerheid (vooral door toenemende werkloosheid).
- 1.5.1.3. Verhoging van de belasting- en premiedruk dient te worden tegengegaan met het oog op de economische gevolgen daarvan, al kan wel enige toename van inkomsten worden bereikt door fraude-bestrijding, verhoging van niet-belastingmiddelen en toepassing van het profijtbeginsel.
- 1.5.1.4. Het besteedbaar inkomen van werknemers staat immers reeds onder zware druk uit hoofde van arbeidstijdverkorting, investeringsloon en de medefinanciering van economisch herstelbeleid.
- 1.5.2.1. Zoals uit recente SER-cijfers blijkt kan er bij een groei van gemiddeld 1% per jaar voor de komende periode sprake zijn van een financiële problematiek van bruto 25 à 30 miljard.
- 1.5.2.2. a. Het belang van de groei en het herstel ervan wordt geïllustreerd door het feit dat deze problematiek in deze periode 8 miljard zou toe of afnemen wanneer de groei 1% lager of hoger zou zijn; b. er zal dus veel moeten worden omgebogen in de publieke uitgaven.
- 1.5.2.3. De omvang van de noodzakelijke ombuigingen voor de hele periode is echter niet nauwkeurig te bepalen.

1.5.2.4. Deze is immers afhankelijk van (internationale) economische ontwikkelingen, van de welvaartsgroei (elk procent groei levert de publieke sektor 2 miljard per jaar op), van de matiging der loonkosten en van de effecten van de sociaal-economische politiek.

1.5.3.1. Het hiervoor ontvouwde programma zal op verschillende manieren leiden tot beperking van de publieke uitgaven.

1.5.3.2. Loonmatiging levert in de publieke sektor belangrijke besparingen op.

1.5.3.3. Stabilisatie en nog sterker vermindering van de werkloosheid doet het volume van de sociale uitkeringen minder groeien of zelfs dalen.

1.5.3.4. Extra matiging van de publieke uitgaven is onder andere mogelijk door eerder genoemde maatregelen t.a.v. kinderbijslag, arbeidsongeschiktheid en de gelijke behandeling van werknemers in dienst bij de overheid en in de partikuliere sektor.

1.5.3.5. Hier staat tegenover dat bij arbeidstijdverkorting evenredig werk moet worden geschapen en dat belastingverlichting nodig kan zijn om de koopkrachteffecten van matiging te beperken.

1.5.3.6. Minder werkloosheid betekent echter ook weer toeneming van de belastingsafdracht.

1.5.3.7. Het is niet precies te voorzien hoe dit alles in de publieke financiën zal neerslaan.

1.5.3.8. Zeker is dat ten behoeve van het herstel van de economische groei en de uitbreiding van de werkgelegenheid aanzienlijke ombuigingen nodig zijn.

1.5.3.9. De arbeidsherverdeling en de daaruit voortvloeiende vermindering van de werkloosheidsstijging kunnen tot aanzienlijke besparingen leiden.

1.5.4.1. Binnen de overheidsfinanciën kan overigens herschikking plaatsvinden gericht op ombuiging.

1.5.4.2. Toetssteen is daarbij het gevolg voor de werkgelegenheid en eerlijk delen van de lasten staat.

1.5.4.3. De overheidsinvesteringen mogen niet worden aangetast.

1.5.4.4. Juist daarom kan niet worden ontko-

men aan bezuinigingen op consumptieve overheidsuitgaven, en op elementen van sociale zekerheid en gezondheidszorg zoals in dit programma neergelegd.

1.5.4.5. Ook de toetsing van overheidsvoorzieningen op doelmatigheid, soberheid en overbodige bureaucratie dient krachtig te worden aangepakt.

1.5.4.6. Zoals eerder is opgemerkt moeten de overheidsinvesteringen tijdelijk toenemen in afwachting en ter stimulering van de groei van de partikuliere investeringen.

1.5.5.1. Vermindering van het financieringstekort is in hoge mate gewenst maar dient niet los van het economisch beleid een doel in zichzelf te zijn.

1.5.5.2. De vermindering moet vooral voortvloeien uit economische groei en dient afhankelijk te worden gesteld van de economische omstandigheden en de effecten voor de werkgelegenheid.

1.5.5.3. Zodra de economische groei ten gevolge van het door ons voorgestane beleid of door internationale opleving de 1% te boven gaat, dienen de daaruit voor de publieke sektor voortvloeiende middelen te worden gebruikt voor vermindering van het financieringstekort.

1.5.6.1. Bestuurlijke beheersbaarheid van de publieke financiën is van het grootste gewicht.

1.5.6.2. Daartoe dienen de nodige maatregelen te worden genomen, waaronder herstel van een structureel begrotingsbeleid.

1.5.6.3. Om steeds nieuwe ad-hoc-operaties te voorkomen is het nodig de heroverweging van overheidsuitgaven actief voort te zetten en van jaar tot jaar een goed getoetste keuze te maken.

1.5.7.1. Alles tezamen genomen dient ook de gezondmaking van de overheidsfinanciën te staan in dienst van economisch herstel en vermindering van de werkloosheid.

1.5.7.2. Om te voorkomen dat het financieringstekort verder oploopt en om

overheidsinvesteringen (o.a. woningbouw, bodemsanering, energiebesparing) mogelijk financiële problematiek van bruto 25 à 30 miljard naar het zich thans laat aanzien nodig zijn gespreid over het eerste jaar nog een bedrag in de orde van grootte van 10 miljard om te buigen op het totaal van de kollektieve uitgaven.

- 1.5.7.3. Dit alles passend in het, in het program ontwikkelde economisch beleid, waarin ombuigingen gekoppeld zijn aan gericht werkgelegenheidsbeleid.

2

HOOFDSTUK
TWEË**Hoofdpijnen van beleid**
(niet amendeerbaar)

Binnen het kader van het sociaal-ekonomisch beleid, zoals dat in het vorige hoofdstuk is weergegeven, wordt in dit hoofdstuk het voorgenomen beleid op de onderscheiden inhoudelijke beleidsterreinen vermeld.

We hebben ons, op basis van Weerwerk, beperkt tot een korte weergave van de richting van het te voeren beleid en de belangrijkste beleidsvoornemens op de verschillende beleidsterreinen.

Naast het sociaal ekonomisch beleid zijn ontwikkelingssamenwerking en vrede en veiligheid ook in tijden van crisis voorwaarden voor een politiek eerlijk delen.

- 2.1. Emancipatie** (amendeerbaar)
- 2.1.1. Het emancipatiebeleid is gericht op het opheffen van: de bestaande ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen en de rolbevestigende vanzelfsprekendheden in onze kultuur.
- 2.1.2. Het richt zich met name tegen de bestaande arbeidsverdeling en de seksuele onderdrukking als essentiële factoren die de positie van vrouwen in onze samenleving bepalen.
- 2.1.3. Er wordt een wetgevend programma ontwikkeld waardoor ongelijkheden tussen mannen en vrouwen in de bestaande wetgeving worden weggenomen.

- 2.1.4. De wet tegen sexediscriminatie wordt met spoed ingediend en een snelle behandeling van het interdepartementale beleidsplan emancipatie wordt bevorderd.
- 2.1.5. Er komt een uniforme regeling voor een stelsel van kinderopvang.
- 2.1.6. In onderwijs en volwassenenedukatie wordt met name aandacht geschonken aan
- a. het verbeteren van de onderwijskansen van vrouwen en
- b. aan de bewustwording van de bestaande rolverdeling tussen mannen en vrouwen.
- 2.1.7. Een koördinerend staatssekretaris voor emancipatiezaken blijft verbonden aan het departement van sociale zaken en werkgelegenheid.

2.2. Zeggenschap en bestuur

- 2.2.1. Inleiding**
- 2.2.1.1. Er zijn grenzen aan de mogelijkheden van de overheid om maatschappelijke ontwikkelingen te sturen.
- 2.2.1.2. Daarom moet de overheid terughoudender worden en niet meer regelen dan beslist onvermijdelijk is.
- 2.2.1.3. Nodig is afslanking van de rijksdienst en stelselmatige decentralisatie door zoveel mogelijk de lagere overheden en de burgers in te schakelen.
- 2.2.2. Wetgeving en beleid rijksoverheid**
- 2.2.2.1. De kiezer krijgt een beslissende stem over karakter en samenstelling van een nieuw kabinet.
- 2.2.2.2. Er vindt geen regeringswisseling plaats zonder voorafgaande verkiezingen.

- 2.2.2.3. Om de samenhang in beleid te versterken vertaalt een nieuw kabinet het regeerakkoord in een gefaseerd beleids- en wetgevingsplan voor vier jaar.
- 2.2.2.4. De hoognodige reorganisatie en afslanking van de rijksdienst wordt aangepakt door o.a.
- a. een herindelingsplan gericht op vermindering van het aantal en een doelmatige taakverdeling tussen departementen,
 - b. de opzet van een algemene bestuursdienst van niet departementsgebonden ambtenaren,
 - c. de ontwikkeling van een dienst tot sturing en begeleiding van de personele gevolgen van heroverweging, reorganisatie en decentralisatie.
- 2.2.2.5. De voorbereiding van de wetgeving wordt versneld, o.a. door drastische sanering van ambtelijke commissies en adviesorganen.
- 2.2.2.6. De positie van het de Tweede Kamer wordt versterkt door ruimere faciliteiten en grotere toegang tot informatie van ambtelijke diensten en adviesorganen.
- 2.2.3. **Gemeenten en provincies**
- 2.2.3.1. De positie van de gemeenten wordt versterkt doordat het Rijk een zo groot mogelijke beleidszekerheid schept voor de gemeenten en het toezicht, de planvoorschriften en alle vormen van betutteling tot het minimum worden teruggebracht.
- 2.2.3.2. Er wordt systematisch en streeksge- wijs heringedeeld.
- 2.2.3.3. De wet financiële verhoudingen wordt zodanig gewijzigd, dat de verdelings- maatstaven meer afgestemd worden op de taken en bevoegdheden van de gemeenten.
- 2.2.3.4. Nieuwe specifieke uitkeringen worden slechts onder stringente voorwaarden toegestaan, bestaande worden gesa- neerd, of ingepast in een brede doel- uitkering.
- 2.2.3.5. In het kader van het decentralisatie- plan wordt een groot aantal taken en bevoegdheden overgeheveld naar pro- vincies en gemeenten tegelijk met de middelen tot financiering.
- 2.2.3.6. Dit gebeurt in principe via de fondsen (gemeentefonds resp. provincie- fonds).
- 2.2.3.7. De provincies worden verder uitge- bouwd tot een volwaardig regionaal bestuur.
- 2.2.3.8. Hierin wordt voorzien door de gelei- delijke vorming van regionale provin- cies-nieuwe-stijl.
- 2.2.3.9. Zij nemen rijkstaken over en krijgen op basis van specifieke wetgeving waar nodig plannende, coördinerende en sturende bevoegdheden op een breed terrein.
- 2.2.3.10. Versterking van de provincies mag als regel niet ten koste gaan van het lokaal bestuur.
- 2.2.3.11. Er mag geen 4de bestuurslaag ont- staan.
- 2.2.3.12. Bijzondere aandacht wordt geschon- ken aan de opeenstapeling van proble- men in de grote, en met name de grootste, steden.
- 2.2.4. **Politie**
- 2.2.4.1. De toenemende druk op de politie kan niet alleen worden opgelost door op- voering van de sterkte.
- 2.2.4.2. Door veranderingen in de organisatie, opleiding en werkwijze van de politie wordt meer tijd vrijgemaakt voor pre- ventie en opsporing van strafbare fei- ten, met voorrang voor de zgn. kleine criminaliteit en voor de dienstverle- nende taak, zodanig dat het gevoel van veiligheid van de burgers in hun direk- te leefomgeving wordt versterkt.
- 2.2.4.3. De tweedeling in beheer van rijks- en gemeentepolitie wordt beëindigd door de instelling van decentrale politie- korpsen.
- 2.2.4.4. Het zwaartepunt van beheer en beleid komt bij de gemeente.
- 2.2.4.5. Als bovengemeentelijke politietaken onvermijdelijk zijn, vallen deze onder een gekozen regionaal bestuursor- gaan.
- 2.2.4.6. Gespecialiseerde diensten worden zo- veel mogelijk ondergebracht bij ge- meentelijke korpsen; op landelijk ni- veau wordt hun aantal tot een mini- mum beperkt.
- 2.2.5. **Justitie**
- 2.2.5.1. Het justitiebeleid is gebaseerd op de gelijkheid van allen voor de wet.
- 2.2.5.2. Discriminatie in welke vorm ook wordt tegengegaan.
- 2.2.5.3. Zolang het proces van verzelfstandi- ging zich onvoldoende heeft voltrok- ken, blijft alimentatie noodzakelijk, zij het gebonden aan een termijn en op voorwaarde dat van degene die de ali- mentatie ontvangt in redelijkheid niet kan worden gevergd dat in het eigen

- 2.2.5.4. onderhoud wordt voorzien.
De zedelijkheids-wetgeving wordt als zodanig afgeschaft; strafwaardige elementen worden elders in de wet geregeld.
- 2.2.5.5. De bestrijding van fraude-delicten krijgt een hoge prioriteit.
- 2.2.5.6. Slachtoffers van misdrijven krijgen meer aandacht.
- 2.2.5.7. Vrijheidsstraffen zijn slechts een uiterst middel.
- 2.2.6. **Vreemdelingen en vluchtelingenbeleid**
- 2.2.6.1. Bij de toelating van vreemdelingen wordt voorrang gegeven aan slachtoffers van vervolging.
- 2.2.6.2. De toelatingsprocedures worden verbeterd door:
- versnelling van de termijnen
 - schorsende werking, met uitzondering van kennelijk ongegronde gevallen.
- 2.2.6.3. Er zal geen werving van buitenlandse werknemers meer plaats hebben.
- 2.2.6.4. Tegen illegale tewerkstelling wordt streng opgetreden.
- 2.2.6.5. (Ex) Partners van vreemdelingen krijgen na twee jaar huwelijk of twee jaar verblijf in Nederland recht op een zelfstandige verblijfsvergunning.
- 2.2.7. **Minderhedenbeleid**
- 2.2.7.1. Nederland is een multi-culturele samenleving.
- 2.2.7.2. Het minderhedenbeleid dient te garanderen dat leden van minderheidsgroepen in verbondenheid met de eigen cultuur kunnen deelnemen aan-, en zich emanciperen in onze samenleving, door bijzondere aandacht voor:
- huisvestings- en communicatieproblemen in de oude stadswijken
 - onderwijs in de Nederlandse taal aan volwassenen
 - ontplooiingskansen voor de tweede generatie
 - specifieke problemen van vrouwen en meisjes.
- 2.2.7.3. Voor die leden van kulturele minderheidsgroepen, die zelf wensen terug te keren, worden de feitelijke mogelijkheden daartoe, o.a. bij de toepassing van de sociale zekerheidswetten, verruimd.

- 2.3. **Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting, verkeer en energie**
- 2.3.1. **Volkshuisvesting en stadsvernieuwing**
- 2.3.1.1. De trek uit de steden moet worden afgeremd.
- 2.3.1.2. Nieuwbouw vindt vooral plaats binnen het stedelijk gebied en de groeisteden/-kernen.
- 2.3.1.3. Open ruimten worden zoveel mogelijk gespaard.
- 2.3.1.4. Voor de meerjarige financiering van een woningbouwprogramma, in de orde van grootte van 450 à 500.000 woningen en wooneenheden in 4 jaar, die door het rijk wordt veiliggesteld, zijn nieuwbouw en verbetering onderling uitwisselbaar.
- 2.3.1.5. Voor het aantal te bouwen woningen en de verdeling over de provincies is het woningtekort bepalend.
- 2.3.1.6. Tegenover de geleidelijke afname van de nieuwbouw staat een ophoging van het aantal te verbeteren woningen.
- 2.3.1.7. Behoud en herstel, dus de stadsvernieuwing, zal een steeds grotere prioriteit moeten krijgen.
- 2.3.1.8. Het budget daarvoor zal geleidelijk worden verdubbeld.
- 2.3.1.9. De verwerving (indien nodig via onteigening) en exploitatie van particuliere huurwoningen door gemeenten, met steun van het rijk, krijgt voorrang.
- 2.3.1.10. Een beter gebruik en een rechtvaardiger verdeling van de woningvoorraad, alsmede een democratisch beheer, zal worden geregeld in een nieuwe huisvestingswet.
- 2.3.1.11. Het volkshuisvestingsbeleid richt zich bij voorrang op groepen met een zwakke positie op de woningmarkt.
- 2.3.1.12. In dat kader wordt zowel de nieuwbouw als woningverbetering afgestemd op de verminderde koopkracht van mensen met lagere inkomens.
- 2.3.1.13. De integrale aanpak van de stadsvernieuwing wordt gewaarborgd door meerjarenplanning en coördinatie op rijksniveau.
- 2.3.2. **Woonlasten**
- 2.3.2.1. Voor de hoogte van de huren is de kwaliteit bepalend.
- 2.3.2.2. Na woningverbetering komt de huurprijs geleidelijk op het niveau dat past bij de kwaliteit.
- 2.3.2.3. Het bestaande systeem van vergelijkings- en garantiehuren in de stadsvernieuwing wordt gehandhaafd.

- 2.3.2.4. Het onderzoek naar een stelsel van subsidies en heffingen waardoor voor huurders en eigenaren de woonlasten (de prijs van het enkele gebruik van woonruimte) meer kan worden afgestemd op inkomen, kwaliteit en woningbezetting, wordt voortgezet.
- 2.3.2.5. Via een wettelijke regeling van de individuele huursubsidie wordt de huidige huurquote voor de minima gehandhaafd; die voor mensen met een modaal inkomen wordt op 17% gebracht.
- 2.3.2.6. Isolatie-subsidies worden bij voorrang gebruikt voor het isoleren van huurwoningen met het grootste energieverlies, bij voorkeur samengaan met groot onderhoud of renovatie.
- 2.3.2.7. Door een verhoging van het huurwaarde forfait en beperking van de renteaftrek op hypotheeklen worden de woonlasten van eigenaars meer in overeenstemming gebracht met die van huurders.
- 2.3.2.8. De aftrek van de hypotheekrente is alleen mogelijk voor één eigen woning, en wordt gebonden aan een maximum van fl 350.000.
- 2.3.3. **Energie**
- 2.3.3.1. Een omvangrijk programma van energiebesparende maatregelen ter uiteindelijke stabilisering van het energieverbruik en omschakeling op duurzame energiebronnen dient te worden gerealiseerd.
- 2.3.3.2. Onderzoek, ontwikkeling en gebruik van duurzame energiebronnen (wind, zon) worden krachtig gesteund.
- 2.3.3.3. Om de energievoorziening veilig te stellen wordt een staatsonderneming opgericht voor aan- en verkoop, exploratie en exploitatie van kolen, olie en gas, en krijgt de overheid volledige inzage in de gegevens van oliemaatschappijen met betrekking tot de Nederlandse energievoorziening.
- 2.3.3.4. De bestaande kerncentrales in ons land worden, zo spoedig als technisch mogelijk is, gesloten.
- 2.3.3.5. Er worden geen nieuwe gebouwd.
- 2.3.3.6. Er vindt geen opslag of dumping plaats van radioactief afval in zoutkoepels, zee of oceaan.
- 2.3.3.7. De Nederlandse bijdragen aan Kalkar en Super Phoenix worden gestaakt.
- 2.3.3.8. Ook geeft Nederland geen medewerking aan nieuwe verrijkingscontracten van URENCO, zodat de UCN na afloop van de nu bindende contracten

gesloten kan worden.

- 2.3.3.9. Kernsplijtingsonderzoek wordt alleen nog gericht op veilige ontmanteling en berging van bestaande splittingssystemen alsmede op medische toepassing van de kernfysica.

2.3.4. **Natuur, milieu en landschap, ruimtelijke ordening**

- 2.3.4.1. In het planologisch beleid worden natuur, milieu en landschap zoveel mogelijk ontzien; het beleid van rijk en provincies wordt beter op elkaar afgestemd.

- 2.3.4.2. Vooral de Noordzee, de grote rivieren, de kustwateren en het Waddengebied vergen extra bescherming.

- 2.3.4.3. Het tijdschema voor de verhoging van onvoldoende veilige zeedijken en het gereedkomen van de stormvloedkering in de Oosterschelde mag niet in gevaar worden gebracht.

- 2.3.4.4. De Markerwaard wordt niet ingepolderd.

- 2.3.4.5. Bodemsanering en voorkomen van luchtverontreiniging krijgen voorrang.

- 2.3.4.6. Toepassing van kolentechnologie moet gepaard gaan met toereikende milieumaatregelen.

2.3.5. **Verkeer en vervoer**

- 2.3.5.1. Het verkeers- en vervoersbeleid is gericht op vergroting van de verkeersveiligheid.

- 2.3.5.2. Openbaar vervoer en langzaam verkeer worden sterk bevorderd.

- 2.3.5.3. De aanleg van nieuwe en uitbreiding van bestaande autosnelwegen wordt teruggedrongen.

- 2.3.5.4. Noodzakelijk onderhoud wordt gewaarborgd.

- 2.3.5.5. Het railnet wordt uitgebreid.

- 2.3.5.6. In het Nationaal Plan voor de Verkeersveiligheid staat de bescherming van kwetsbare groepen verkeersdeelnemers centraal.

2.4. **Maatschappelijke zorg, cultuur en onderwijs**

2.4.1. **Inleiding**

- 2.4.1.1. Juist in een periode van begrensde economische groei, waarin de actieve betrokkenheid van allen bij de noodzakelijke keuzes in de samenleving essentieel is en waarin tevens door herverdeling van arbeid en een toenemende vergrijzing, meer vrije tijd voor ie-

- der beschikbaar komt, dient uitdrukkelijk aandacht te worden geschonken aan de verbetering van de kwaliteit van het bestaan.
- 2.4.1.2. Een actief kultuurbeleid dient met name daarop te zijn gericht en bij voorrang aandacht te schenken aan de groepen die in hun ontwikkelingsmogelijkheden zijn achtergesteld, zoals mensen met lage inkomens, vrouwen, werkloze jongeren en kulturele minderheden.
- 2.4.2. **Dienstverlening en sociaal kulturele voorzieningen**
- 2.4.2.1. De activiteiten worden gericht op de meest urgente noden en behoeften.
- 2.4.2.2. De voorzieningen worden beter op elkaar afgestemd en komen weer zoveel mogelijk ten goede aan de mensen voor wie ze oorspronkelijk bedoeld waren.
- 2.4.2.3. Voor bejaarden en gehandicapten wordt het tot stand komen van voorzieningen, waardoor zij zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen, bevorderd.
- 2.4.2.4. Een kaderwet bevordert dat planning, beheer en financiering van de lokale voorzieningen onder verantwoordelijkheid van de gemeenteraad, die van regionale voorzieningen onder die van provinciale staten en die voorzieningen met een landelijk belang onder verantwoordelijkheid van de centrale overheid komen.
- 2.4.2.5. Daarbij zal met name het lokale niveau worden versterkt.
- 2.4.2.6. De democratisering van gesubsidieerde instellingen wordt wettelijk geregeld.
- 2.4.2.7. Bij de maatschappelijke dienstverlening en volksgezondheid krijgt de eerste lijnszorg voorrang.
- 2.4.2.8. De samenhang tussen volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening dient versterkt te worden, met name door de integratie van de financieringsstromen, zodanig dat een verantwoorde beheersing van het gebruik en een flexibele afstemming van de voorzieningen op de meest urgente noden mogelijk wordt.
- 2.4.3. **Volksgezondheid**
- 2.4.3.1. Om gebruik door een ieder van de voorzieningen te kunnen blijven garanderen en zinvolle nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken dienen de kosten en dus het aanbod van de voorzieningen te worden beheerst.
- 2.4.3.2. Er komt een volksverzekering waarbij de overheid zowel inning als besteding van de middelen ter financiering van de gezondheidszorg regelt.
- 2.4.3.3. Geneesmiddelen, medische instrumenten en apparatuur worden centraal door de overheid ingekocht.
- 2.4.3.4. De strafbaarstelling van zwangerschapsonderbreking door artsen wordt opgeheven.
- 2.4.3.5. Dezelfde regels en waarborgen gelden als voor iedere medische ingreep.
- 2.4.3.6. De vrijheid van beslissing door de vrouw wordt gewaarborgd.
- 2.4.3.7. De kosten van abortus en sterilisatie worden opgenomen in het ziekenfondspakket.
- 2.4.3.8. De Wet Voorzieningen Gezondheidszorg wordt versneld ingevoerd, waarbij lokale en provinciale overheden grotere bevoegdheden krijgen.
- 2.4.3.9. De centrale overheid neemt de planning van de nieuwe, kostbare voorzieningen ter hand.
- 2.4.3.10. Er komt een vestigingsbeleid voor alle werkenden in de gezondheidszorg.
- 2.4.3.11. Artsen komen in loondienst.
- 2.4.3.12. Voorts geeft het beleid voorrang aan
- versterking van het voorzieningenaanbod dicht bij huis, ook voor psychiatrische patiënten
 - wettelijke regeling van de rechten van de patiënt
 - effectieve toetsing van doelmatigheid en kwaliteit van de voorzieningen
 - bestrijding van het gebruik van hard drugs en alcoholmisbruik.
- 2.4.4. **Onderwijs- en wetenschapsbeleid**
- 2.4.4.1. Onderwijs en vorming zijn erop gericht
- a. alle burgers de mogelijkheden te bieden hun onderscheiden talenten te ontwikkelen,
 - b. kennis te maken met onze kulturele verscheidenheid,
 - c. in beroep en samenleving volwaardig te functioneren en
 - d. bij te dragen aan de ontwikkeling daarvan.
- 2.4.4.2. In een vrij onderwijsbestel bepalen de betrokkenen zelf de richting van hun onderwijs op grond van hun levensovertuiging en maatschappijvisie.
- 2.4.4.3. De openbare school vormt als school voor allen een wezenlijk onderdeel

- van dat bestel.
- 2.4.4.4. Er komt een wet op het onderwijs-voor-rangsbeleid t.b.v. groepen in achterstandssituaties.
- 2.4.4.5. Verschraling van onderwijsvoorzieningen in de kleine kernen wordt tege-gaan.
- 2.4.4.6. Er komt een wet op het voortgezet ba-sisonderwijs die voorziet in één schooltype voor alle leerlingen van 12 tot 15 à 16 jaar.
- 2.4.4.7. Voorbereidend hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs wordt in een nieuwe wet op het vervolgonderwijs geregeld.
- 2.4.4.8. In het middelbaar beroepsonderwijs worden tweejarige opleidingen voor 16-18 jarigen volledig ingevoerd.
- 2.4.4.9. Er komt één wettelijk kader voor alle voorzieningen t.b.v. de opleiding en vorming van volwassenen met uitzon-dering van het hoger onderwijs.
- 2.4.4.10. Er wordt een wet leerrecht volwasse-nen ingediend die, afhankelijk van de financiële mogelijkheden, gefaseerd in werking zal treden.
- 2.4.4.11. Er wordt een wet op de studiefinancie-ring voor alle studerenden boven de 18 jaar ingediend, waarin de kinderbij-slag voor studerenden zal worden ver-werkt.
- 2.4.4.12. De kaderwet hoger onderwijs wordt ingediend.
- 2.4.4.13. De koördinatie van het wetenschaps-beleid blijft een afzonderlijke taak van overheidszorg.

2.4.5. **Kunstbeleid**

- 2.4.5.1. De kunst wordt bij de bezuinigingen ontzien.
- 2.4.5.2. Onder erkenning dat kunst een waar-de op zichzelf vertegenwoordigt, wordt door herverdeling binnen het kunstbudget voorrang gegeven aan:
- a. - het scheppen van meer ruimte voor vernieuwing en experimenten
 - b. - voorrang voor de scheppende kunst
 - c. - een versterkt overheids opdrach-ten- en aankoopbeleid
 - d. - vergroting van de mogelijkheden om met kunst in contact te komen
 - e. - samenhangende voorzieningen voor kunstzinnige vorming binnen- en buiten het onderwijs
 - f. - ondersteuning van de niet beroeps-matige kunstbeoefening
 - g. - verbetering van de maatschappelij-ke positie van de kunstenaars.

- 2.4.6. **Mediabeleid**
- 2.4.6.1. Ook in een periode van snelle techno-logische veranderingen blijft het be-leid ten aanzien van pers en omroep gericht op het behoud van pluriformi-teit.
- 2.4.6.2. De niet-kommerciële uitgangspunten worden gehandhaafd.
- 2.4.6.3. Er wordt voor de landelijke omroep een nieuw systeem van zendtijdverde-ling ontworpen, waarbij naast het ge-tal van de geregistreerde aanhang ook kwalitatieve normen, gericht op het behoud van de geprofileerde omroep, in aanmerking worden genomen.
- 2.4.6.4. Voorrang wordt gegeven aan de tot-standkoming van een zichzelf finan-cieel bedruipend systeem van lokale omroep, waaraan ter plaatse vorm wordt gegeven.

2.4.7. **Sport**

- 2.4.7.1. Het sportbeleid dient bij voorrang ge-richt te zijn op:
- a. - het bevorderen van de sportieve re-kreatie
 - b. - versterking van de aandacht voor de vrijwilligers in de sport
 - c. - de dialoog tussen de overheid en de sportwereld over de politieke aspec-ten van de sport, wordt bevorderd.

2.5. **Buitenlands beleid**

2.5.1. **Inleiding**

- 2.5.1.1. Buitenlands beleid richt zich op eerlijk delen tussen Noord en Zuid, op het doorbreken van de konfrontatie tus-sen Oost en West en op eerbiediging van de mensenrechten.
- 2.5.1.2. De rol van de VN daarbij wordt ver-sterkt.

2.5.2. **Derde Wereld**

- 2.5.2.1. Het internationaal ontwikkelingsbe-leid heeft de totstandkoming van een Nieuwe Internationale Economische Orde tot doel.
- 2.5.2.2. Daarbij staat de versterking van de po-litieke en economische zelfstandig-heid van de ontwikkelingslanden te-genover de rijke landen en multinatio-nale bedrijven centraal.
- 2.5.2.3. Dat dient ook voor het beleid van IMF en Wereldbank normgevend te zijn.
- 2.5.2.4. Het ontwikkelingsbeleid mag niet on-dergeschikt worden gemaakt aan ex-portbevordering.
- 2.5.2.5. Minimaal 1,5% van het nationale in-

- 2.5.2.6. komen blijft voor ontwikkelingshulp bestemd.
- Nederland steunt vooral die landen en bewegingen die:
- maatschappelijke hervormingen doorvoeren,
 - de bevolking daarbij actief betrekken,
 - de positie van de armste groepen verbeteren,
 - de bevrijding van de vrouw ondersteunen,
 - de rechten van de mens respecteren en bevorderen.

2.5.3. **Rechten van de mens**

- 2.5.3.1. Mensenrechtenbeleid vormt een integraal onderdeel van de buitenlandse politiek.
- 2.5.3.2. Onder de mensenrechten worden niet alleen de traditionele vrijheidsrechten, maar ook de sociaal-ekonomische grondrechten gerekend.
- 2.5.3.3. Exportbevordering, onder meer door herverzekering van kredieten, vindt niet plaats naar landen waar de mensenrechten op grove en systematische wijze worden geschonden.
- 2.5.3.4. Nederland neemt het initiatief tot ekonomische maatregelen tegen Zuid Afrika in VN en EG verband.
- 2.5.3.5. Tevens dient Nederland eenzijdig de nodige maatregelen tegen zuid Afrika te nemen, zoals een olie-embargo en een investeringsstop.
- 2.5.3.6. Vrede en veiligheid worden gediend door het opkomen voor de rechten van de mens.
- 2.5.4. **Vrede en veiligheid**
- 2.5.4.1. Nederland streeft naar een nieuw veiligheidsstelsel in Europa dat opheffing van de NAVO en het Warschaupakt mogelijk maakt.
- 2.5.4.2. Ontspanning is de enige weg die kan leiden tot een stabiele situatie van vrede en veiligheid.
- 2.5.4.3. Wapenbeheersing en ontwapening worden, met inachtneming van de wederzijdse veiligheidsbelangen, door onderhandelingen en verdragen verwezenlijkt.
- 2.5.4.4. Ook eenzijdige stappen kunnen hier toe bijdragen en zelfs noodzakelijk zijn.
- 2.5.4.5. Daarom streeft Nederland, in het kader van een kritisch NAVO-lidmaatschap, naar:
- vervanging van de huidige strategie van de NAVO door een konkreet

- ingevulde defensieve strategie;
 - het tegengaan van de verdere verspreiding van kernwapens;
 - het instellen van kernwapenvrije zones in Europa;
 - het tot stand brengen van een kernwapenvrij Europa met als eerste stap een belangrijke uitdunning van de taktische kernwapens;
 - het niet stationeren van middellange afstands-raketten in Europa;
 - het tot stand komen van een wederzijdse no first use verklaring;
 - afspraken tot vermindering van de strategische kernbewapening in het kader van het zogenaamde START-overleg, en naleving van de bepalingen van het SALT-II verdrag;
 - tegengaan van enigerlei ontwikkeling in de richting van een Europese kernmacht;
 - bijeenroepen van een Europese ontwapeningskonferentie in het kader van het CVSE-overleg;
 - stimulering van de MBFR-besprekingen in Wenen, zodat juist op konventioneel gebied een stabiele evenwichtssituatie kan ontstaan;
 - het bereiken van werkelijk resultaat bij andere lopende onderhandelingen, zoals CVSE en IMF;
 - een verdrag tot uitbanning van chemische wapens.
- 2.5.4.6. Nederland dient kernwapenvrij te worden, zodanig dat het een kernwapenvrij Europa naderbij brengt.
- 2.5.4.7. Daartoe neemt Nederland -zo nodig eenzijdig- de volgende maatregelen in de volgende kabinetsperiode:
- geen plaatsing op Nederlands grondgebied van kruisraketten of Pershing 2 raketten,
 - onmiddellijk wordt het voorgeschreven overleg geopend over de vermindering van de door Nederland te verrichten nucleaire taken tot 1, hooguit 2.
- 2.5.4.8. De afstoting van vier à vijf kerntaken wordt binnen vier jaar uitgevoerd.
- 2.5.4.9. Nucleaire taken worden niet door nieuwe nucleaire wapensystemen vervangen, dit betekent geen nucleaire taken voor F-16 en Orion.
- 2.5.4.10. Ook defensie dient haar aandeel te nemen in de bezuinigingen.
- 2.5.4.11. Een regering waaraan de PvdA deelneemt, zal in géén geval nieuwe kernwapens op Nederlands grondgebied plaatsen.

- 2.5.5. **Europa**
- 2.5.5.1. Europees beleid dient een bijdrage te leveren tot meer democratie in Europa.
- 2.5.5.2. Daarbij wordt aan een beleid van indicatieve planning de voorkeur gegeven boven het handhaven van de vrije markt.
- 2.5.5.3. Werkloosheidsbestrijding en hervorming van de landbouwpolitiek zijn de eerste prioriteiten.

- 2.5.5.4. Het rechtstreeks gekozen Europese parlement krijgt grotere budgettaire en wetgevende bevoegdheden.
- 2.5.5.5. Het Europese parlement krijgt medezeggenschap bij de benoeming van de Europese commissie.
- 2.5.5.6. Nederland zet zich in voor het verbeteren van de besluitvorming in de raad van ministers.

MEDEDELING M.B.T. LIJST- VERBINDING

Bij Tweede Kamerverkiezingen is het de partijen toegestaan hun lijsten te verbinden. Het voordeel van een „lijstverbinding” is dat er meer kans bestaat dat restzetels aan de verbonden lijsten toevallen, dan dat dit het geval zou zijn geweest bij aparte lijsten.

Hoewel lijstverbinding in wezen een louter technische zaak is en los staat van partij-politieke samenwerking, is duidelijk dat de Partij van de Arbeid slechts lijstverbindingen aangaat met progressieve partijen. (Het partijbestuur denkt aan eenzelfde positie als bij de laatste verkiezingen).

Het overleg met partijen die daarvoor in aanmerking komen, is nog niet afgerond. Het partijbestuur streeft ernaar dit overleg af te ronden in zijn vergadering op 21 juni.

Het voorstel betreffende de lijstverbinding zal dan zo tijdig aan de afdelingen bekend worden gemaakt, dat het een rol kan spelen in de afdelingsvergaderingen op 28 juni. Amendementen op het voorstel dienen dan op dezelfde wijze te worden behandeld als die op het verkiezingsprogramma.